

Mehmet Can: İttihat Terakki ve Ermeniler

Posted on 20/01/2017

İttihat Terakki ve Ermeniler dediğimiz zaman şundan başlamak lazım: Öncelikle 1887 Hınçakların kuruluşundan. Hınçaklar başından beri parti programları itibariyle sosyalist bir örgütlenmeydi. Günümüze kadar da yani yaklaşık olarak 120-130 yıllık tarihlerinde de sosyalist olarak kaldılar. Bunun yanı sıra Hınçaklardan sonra 1890 yılında Taşnak Partisi (Ermeni Devrimci Federasyonu) kuruldu.

Bu iki partinin her ikisinde de şöyle bir şey var: Biri Cenevre'de kuruluyor, diğeri ise Tiflis'te kuruluyor. O dönem Osmanlı muhalefетinin çoğu İsviçre'de faaliyetlerini yürütüyor. Dönemin konjonktürüne baktığımız zaman bu muhalif hareketlerin İsviçre'de kurulması doğal. Tabii bunun yanında diğеr Batı Avrupa ülkelerinde de faaliyet gösteriyorlar. Örneğin Almanya ve Fransa gibi ama ana çekirdek, faaliyetlerinin ağırlık merkezi olarak İsviçre'yi kullanıyor. Bunun en büyük nedeni, Fransız Devrimi'nden sonra özellikle Avrupa'da sanayi devriminin hızlı bir şekilde yayılması ile birlikte insanların o dönem uygarlık olarak en yüksek yere doğru varmasından dolayıdır.

Tıpkı Jön Türkler gibi onlar da buralarda, bu ülkelerde hayat buldular. Ermeniler de tıpkı Türklerin, Kürtlerin bir kesimi gibi sürgün yediler ve Ermeni aydınları başta olmak üzere yurtdışına gitmek zorunda kaldılar. 1900'lerin başında gerek imparatorluk içinde, gerek sürgünde imparatorluk sınırları dışında bulunan muhalif hareketler şunu fark ettiler; Osmanlı sultanına karşı tek tek hareket etmenin kendi açılarından bir sonuca ulaşamayacağını, bu şekilde Osmanlı muhalefетinin parçalı durmasının uzun vadede politik ve siyasi bir sonucu kendi açılarından açığa çıkaramayacağını özeleştirisini verdiler. Bu nedenle 1902 ve 1903 tarihlerinde Osmanlı muhalefeti bir araya gelerek kendi aralarında görüşmeler yapıp ortak birleşik bir cephe oluşturmaya karar verdiler.

Jön Türkler, Taşnaklar, Kürt aydınlarının bir bölümü vs. İttihadi Osmaniye'ye katılmaya başladılar. Rumlar da var bu çatı örgütlenmesi içinde. Fakat Ermeni Hınçak Partisi, başından beri bu oluşumun içinde yer almayarak kendi bağımsız duruşunu korumayı başardı. İttihadi Osmaniye'nin içinde yer almamasının en önemli nedeni, Hınçakların sosyalist bir parti programına sahip olması ve reformlar ile devleti demokratikleştirmeyi değil, rejimi bir devrim sonucu ortadan kaldırmayı, yani sosyal bir devrimi amaçlamasıydı.

Hınçaklar için ana neden yukarıda ifade ettiğim şeyler olurken, diğer nedenler ise 1) Bu oluşum içindeki yapılar merkezin sağında duruyordu. Sosyalist bir yapılanmanın sağ bir program ile ortaya çıkan bu çatı altında yer alması beklenemezdi doğal olarak.

2) Hınçaklar bu ittifakların suni ittifaklar olduğunu (aynı ülkede yaşıyorlar diye bu ittifakları yaptılar), yani kısacası bu oluşumun özgürlükçü bir oluşum olduğunu düşünmedi hiçbir zaman. Başından beri İttihat ve Terakki'ye Hınçakların bir güvensizliği vardı.

Bu duruşlarından ötürü takdir etmek gerekir ki 1913'ü gören de bir öngörüye sahiptiler. Yine dönemin Ermeni siyasetinin önde gelen şahıslarından Antiranik Paşa'ya mektup yazan Taşnaklar ve Antiranik Paşa'nın bu mektuba verdiği cevap, dönemi anlamamız açısından ön açıcı bir bilgiye sahiptir. Taşnaklar Antiranik Paşa'ya "Gel sen de bu ittifaka katıl" dediklerinde Antiranik Paşa'nın verdiği cevap "Size Türk kardeşlerinizle mutluluklar diliyorum" olmuştur.

Taşnaklar (Ermeni Devrimci Federasyonu) Osmanlı'da en güçlü muhalif güçtü. Anadolu'da basın ve yayının Taşnak üyelerinin elinde olduğu düşünülünce, İttihatçıların Taşnaklar kadar güçlü olmadığı görülür.

Özellikle resmi tarih, İttihatçıları öne çıkararak Osmanlı muhalefeti içindeki diğer (Taşnaklar, Hınçaklar) politik dinamikleri itibarsızlaştırır ve olduğundan zayıf gösterir. Tabii bunda tekçi bir kuruluşu egemen kılan ve her alanda bu tekçiliği dayatan Kemalist resmi

tarih okumasının büyük payı vardır. Dönemin dünyasına baktığımız zaman, özellikle 1905 ile beraber, Rusya, İran, Almanya, Avusturya Macaristan vs. buralar kaynamakta, kitleler, geniş toplumsal kesimler değişim yönünde ciddi ayaklanmalar gerçekleştirmektedir.

Bu dönem Arap dünyasındaki Osmanlı toprağı da yavaş yavaş sarsılmaya başlamış, Balkanlar keza öyle kaynamış. Ortaya çıkan bu durumdan dolayı içeride Osmanlı Sultanı politik olarak sıkışmakta, büyük bir tıkanma yaşamaktaydı. Sultanın, saltanatın bu sıkışmışlığını gören İttihat Terakki ve Taşnaklar, 1907 yılında aralarında gizli bir anlaşma imzalıyorlar ve bunun arkasından 1908 devrimi geliyor. Bu gizli antlaşmanın kaynağı Hınçaklardır. Hınçaklar da bu anlaşmaya davet ediliyor, fakat kabul etmiyor ve bu daveti geri çeviriyorlar.

Bu anlaşmanın sonuçlarını 1908 devriminden sonra görmek mümkün. Çünkü 1908 ile beraber Taşnaklar ve İttihatçılar adeta iktidarı paylaşıyorlar. 1908 devriminden sonra birçok alanda basın yayın özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü başta olmak üzere insanların, kitlelerin nefes alabilecekleri geniş, demokratik bir alan ortaya çıkıyor. Fakat bu durum uzun sürmüyor. Abdülhamit'in istibdat rejiminin yerini İttihatçıların baskı rejimi almaya başlıyor. Kırılma noktası da 1909 Adana olayları başta olmak üzere, arkasından gelen 1911 sopalı seçimler, 1913 Bab-ı Ali darbesi vs. İttihatçılar bu süreç içerisinde bir nevi beraber sultanı devirdikleri bütün toplumsal kesimleri siyasetin, merkezin dışına itmeye başladılar.

Ermeni halkı da bu baskıdan kendi payına düşeni aldı. Osmanlı'da iktidar el değiştirdi ama Ermenilere karşı 1800'lerden beri başlayan Sasun, Zeytun, Adana vs. katliamlar serisi devam etti. Büyük kırılma da 1915 yılında yüz binlerce Ermeni'nin katledilmesi, tehcir edilmesi ve soykırıma uğraması ile devam etti, ettirildi.

Soykırımdan sonra da İttihatçılar ile devam kararı alan Taşnaklar, tıpkı İttihatçılar gibi 1. Dünya Savaşı'ndan sonra Anadolu'daki siyaset arenasından silinerek, marjinal, güçsüz ve etkisiz bir pozisyona çekildi. İttihatçılar ile ittifakın bedelini Hınçaklar ve Antiranik Paşa'yı

dinlemeyerek çok ağır bir şekilde ödedi. Günümüzde bile geçmişten dersler çıkaramayan bir çok muhalif hareket, siyasal sistemin içine dahil olup sistemi demokratikleştireceğini sanarak buradan doğru bir çıkış yolu aramaktadır. Oysa birçok yazımda da ifade ettiğim gibi bu topraklarda sorun sistemi, rejimi demokratikleştirmek değil, demokratikleşmenin önünde engel olan bu rejimi sorgulamak, yeni bir rejim oluşturmaktadır.

Kaynak: marksist.org